

О. Г. Мінькова
аспірант кафедри економічної
кібернетики та інформаційних технологій
Полтавської державної аграрної академії
minkova@pdaa.edu.ua

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ У СТАНОВЛЕННІ ПРИНЦИПІВ ОРГАНІЧНОГО СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Анотація. У статті проаналізовано і систематизовано термінологічні особливості розуміння сутності органічного сільського господарства, відмінності його трактування у міжнародних та державних законодавчих і нормативних документах. Розглянуто основні етапи становлення принципів органічного господарювання на світовому та вітчизняному рівнях. Виділено екологічні, економічні та соціальні переваги органічного агровиробництва, а також систематизовано основні цілі, що ставляться сьогодні перед виробниками органічної продукції та переваги такого типу господарювання.
Ключові слова: органічне сільськогосподарське виробництво, міжнародне законодавство, постанови Ради ЄС.

О. Г. Мінькова

аспірант кафедри економічної кібернетики та інформаційних технологій
Полтавская государственная аграрная академия

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ В СТАНОВЛЕНИИ ПРИНЦИПОВ ОРГАНИЧЕСКОГО СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА

Аннотация. В статье проанализированы и систематизированы терминологические особенности понимания сущности органического сельского хозяйства, различия его трактования в международных и государственных законодательных и нормативных документах. Рассмотрены основные этапы становления принципов органического хозяйствования на мировом и отечественном уровнях. Выделены экологические, экономические и социальные преимущества органического агропроизводства, а также систематизированы основные цели, которые ставятся сегодня перед производителями органической продукции и преимущества такого типа хозяйствования.

Ключевые слова: органическое сельскохозяйственное производство, международное законодательство, решения Совета ЕС.

O. G. Minkova

Postgraduate student of Department of Economic Cybernetics and Information Technology
Poltava State Agrarian Academy

THE PRESENT TIME TENDENCY IN BECOMING PRINCIPLES OF ORGANIC AGRICULTURE

Abstract. The article analyzed and systematized terminological peculiarities of understanding of the nature of organic farming, the differences in its interpretation of international and national laws and regulations. The object of the research was to identify international and domestic tendency of organic agricultural production, becoming its basic principles and concepts of existence.

Despite the popularity and considerable development of organic agricultural production both at international and local levels, scientists are constantly trying to refute or, conversely, enhance the value of alternative types of management. Results of the analysis indicate the absence of unity of scientific views, though many features in common. Found that some researchers, giving a definition or emphasize on the technological aspects of the production process or its management, others – the idea of a system using a combination of the most important aspects of these characteristics. It is necessary to distinguish two major approaches to its definition: first – includes a set of basic concepts that characterize and describe the system; second – determines only the essence of the concept, which is the basis of economic and objectives, methods and principles defined separately.

Among the most famous of existing theories most recognized by the international scientific community now has the interpretation of organic agriculture as a production management system that provides a balance between performance agro-ecosystems and restoration of the environment, and provides integrated sustainability anthropogenic ecosystems in accordance with the concept of sustainable development.

The main stages of the principles of organic farming in global and national levels that agrobiological concept of concentration in agriculture. Appropriate environmental, economic and social benefits of organic agricultural production, based on which defined the main task of which is to develop scientific and technological progress in the agricultural sector and in the development and implementation of mechanisms to implement parts of that in the future must change the concept underlying ecological agriculture.

Keywords: organic agricultural production, international law, administrative ordinance of the Council of the EU.

Постановка проблеми. З кожним роком Україна все більше наближається до розвинених країн за обсягами виробництва та вживання органічної продукції. Наявність 19 % сільськогосподарських угідь, придатних для ведення екологічного господарювання, родючих чорноземів та міцних традицій аграрного виробництва створюють сприятливі умови для розвитку органічного сектору в країні. Значний зарубіжний та вітчизняний досвід ведення органічного виробництва, наявність осередків науково-практичної діяльності та інституційна підтримка з боку інших держав спрощують переведення традиційних підприємств до екологічних чи екологічно-орієнтованих.

Крім того, вигідне географічне розташування, низькі ціни на оренду землі є сприятливими як для інвестиційної діяльності, так і для експорту органічної продукції до країн-споживачів, а цінова надбавка підвищує у рази прибутки населення сільських територій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Трактують сутності поняття органічного сільського господарства у літературних джерелах приділялося чимало уваги, оскільки підходів до визначення відповідного поняття та його категорій представлено в значній кількості. У більшості досліджень [1, 3–5, 8, 11, 13, 20, 24] поняття «органічне сільське господарство», «органічне агро-

виробництво», «виробництво органічної продукції», а також «органічне землеробство», визначаються як споріднені. Зважаючи, що сільське господарство вже вкладає в себе виробництво та землеробство, варто розглядати ці категорії як єдине ціле.

Як правило, визначення сутності «органічних» понять з'являлися при ухваленні законів, стандартів, постанов тощо, при цьому активістами розвитку органічного сільського господарства на законодавчому рівні є США та Європа [5, 6, 10, 12, 14, 16, 18, 32].

Мета статті. Дослідження світових та вітчизняних тенденцій розвитку органічного сільськогосподарського виробництва, становлення його основних принципів та концепції існування.

Основні результати дослідження. Аграрне виробництво як окремий організм з максимально замкненим циклом, що ґрунтується на використанні виключно власних добрив та кормів, вперше було визначено як біодинамічне сільське господарство, засновником якого вважається австрійський природознавець Р. Штайнер. У 1924 р. він представив свою концепцію, яка полягала в біодинамічній інтерпретації Природи, в якій підкреслювався тісний взаємозв'язок в системі «земля – людина – космос» [33]. Батьком органічного виробництва вважають британського ботаніка А. Говарда, який назвав свою концепцію «Законом Повернення», а у 1940 р. Л. Нортборн використав перший термін «органічне землеробство» по відношенню до всієї філософії і практики [13, 15]. Найвпливовішим представником був Ж. Родейл (США), з появою якого розпочалась справжня «холодна» війна між течіями. Зважаючи на зростання проблеми забруднення навколишнього середовища, у 1945 р. різниця між органічним та конвенційним сільськогосподарським виробництвом стала переломною, підвищуючи тим самим популярність органічних принципів та методів. Цей міжнародний рух пізніше охрестили «Зеленою революцією» [22].

Групою дослідників органічного землеробства в США у 1980 р. було запропоновано визначення «Органічне сільське господарство – це система виробництва сільськогосподарської продукції, яка забороняє або значною мірою обмежує використання синтетичних комбінованих добрив, пестицидів, регуляторів росту та харчових добавок до кормів для відгодівлі тварин. Така система максимально базується на сівознах, використанні рослинних решток, гною та компостів, бобових рослин і рослинних добрив, органічних відходів виробництва, мінеральної сировини та на механічному обробітку ґрунтів і біологічних засобах боротьби із шкідниками для підвищення родючості й покращання структури ґрунтів, забезпечення повноцінного живлення рослин та боротьби з бур'янами й різноманітними шкідниками» [32]. Деякі вчені [1, 8] вважають, що в даному визначенні основна увага надається технологічним характеристикам та структурним елементам механізму виробництва, а інші [11, 20] – чітко визначають орієнтацію на підтримку екологізації середовища виробництва та природних процесів у до-вкільці.

У 1980 р. Франція стала першою країною в Європі, яка ухвалила національне законодавство у сфері органічного сільського господарства. Перший законодавчий стандарт, що його регулює органічне, було ухвалено також в Австрії у 1985 р., згодом вони були затверджені і в інших країнах, що призвело до ухвалення Постанови Ради ЄС № 2092/1991, тобто впровадження спільного загальноєвропейського законодавства. З цього часу можна говорити про появу уніфікованого та урегульованого визначення поняття органічного виробництва на міжнародному рівні [12]. Так, згідно Постанови Ради Європейської Спільноти, «органічне агровиробництво (із застосуванням лише органічних добрив) передбачає таку систему господарювання, де вирощування сільськогосподарської продукції ведеться без використання синтетичних добрив, пестицидів, стимуляторів росту» [5].

З позиції системи управління господарством, у США Колегія з національних стандартів органічної продукції USDA (англ. – *United States Department of Agriculture*) в 1995 р. запропонувала органічне землеробство визначати як систему екологічного менеджменту сільськогосподарського виробництва, яка підтримує та покращує біорізноманіття, біологічні цикли та біологічну активність ґрунтів. Вона базується на мінімальному використанні неприродних (штучних) сировини й матеріалів та агротехнічних прийомів, які відроджують, підтримують і покращують екологічну гармонію [14]. Головний акцент було зосереджено саме на досягненні екологічного балансу.

Подібне трактування визначене і в Кодексі Аліментаріус¹, згідно якого «Органічне сільське господарство – це єдина система управління виробництвом, яка дозволяє підтримувати та покращувати санітарний стан агроєкосистеми, в тому числі біорізноманіття, біологічний кругообіг і біологічну активність ґрунту» [10]. Слід відмітити, що в окремих джерелах зазначається його недосконалість через певну неузгодженість та надмірну деталізованість, яка має бути прерогативою лише Стандартів чи Положень.

Наступна Постанова Ради ЄС № 834/2007 дала дещо інше трактування: «органічне виробництво – це цілісна система господарювання та виробництва харчових продуктів, яка поєднує в собі найкращі практики з огляду на збереження довкілля, рівень біологічного розмаїття, збереження природних ресурсів, застосування високих стандартів належного утримання (добробуту) тварин та метод виробництва, який відповідає певним вимогам до продуктів, виготовлених з використанням речовин та процесів природного походження» [18], що дозволяє виділити не лише його традиційний (виробничий) зміст, але й розглядати органічне землеробство у якісно новій соціальній площині [8].

Крім того, комісія ЄС для узгодженості термінологічних відмінностей у регламенті чергової Постанови визначила еквіваленти органічного сільського господарства. Так, в Англії, Мальті – його називають органічним, в Болгарії, Нідерландах, Греції, Італії, Латвії, Португалії, Франції – біологічним, в Данії, Естонії, Іспанії, Литві, Німеччині, Польщі, Румунії, Словачії, Словенії, Угорщині, Чехії, Швеції – екологічним [17].

Відповідно до рішення Генеральної Асамблеї IFOAM (англ. – *International Foundation for Organic Agriculture Movements*)² в червні 2008 р. було прийнято офіційне визначення органічного сільського господарства, що на нашу думку, найкраще розвиває свою суть, згідно якого «органічне сільське господарство – виробнича система, що підтримує здоров'я ґрунтів, екосистем і людей. Воно залежить від екологічних процесів, біологічної різноманітності та природних циклів, характерних для місцевих умов, при цьому уникається використання шкідливих ресурсів, які викликають несприятливі наслідки. Органічне сільське господарство поєднує в собі традиції, нововведення та науку з метою покращення стану навколишнього середовища та сприяння розвитку справедливих взаємовідносин і належного рівня життя для всього вищезазначеного» [16].

Згідно законодавства України, «виробництво органічної продукції (сировини) – виробнича діяльність фізичних або юридичних осіб (у тому числі з вирощування та переробки), де під час такого виробництва виключається застосування хімічних добрив, пестицидів, генетично модифікованих організмів (ГМО), консервантів тощо, та на всіх етапах виробництва (вирощування, переробки)

¹ Кодекс Аліментаріус – це збірник міжнародних стандартів, технічних норм і правил, мето-дичних настанов й інших рекомендацій, які регулюють безпеку та якість харчових продуктів, що надходять на світовий ринок, а також дотримання умов справедливої торгівлі та забезпечують захист споживачів. Система Кодекс Аліментаріус надає всім країнам можливість брати участь разом з міжнародним співтовариством у розробці та гармонізації стандартів харчових продуктів, а також забезпечувати застосування таких стандартів на міжнародному рівні [26, 30].

² IFOAM – International Foundation for Organic Agriculture Movements (англ.); Міжнародна Федерація органічного сільськогосподарського руху (укр.)

застосовуються методи, принципи та правила, визначені Законом для отримання натуральної (екологічно чистої) продукції, а також збереження та відновлення природних ресурсів» [6]. Але таке трактування було офіційно визнане лише в 2013 р., підґрунтям для чого стала значна спадщина наукових досягнень вітчизняних вчених [3, 4, 13, 20, 21, 24].

Аналізуючи світові та вітчизняні напрацювання трактувань сутності органічного сільського господарства та його складових, необхідно зазначити відсутність єдності наукових поглядів, хоча вирізняється й багато спільних ознак. Виявлено, що окремі науковці [1, 11] вважають, що законодавці, даючи визначення, роблять акцент або на технологічному аспекті такого виробництва, або на його процесі управління, тому вони використовують ідею системного поєднання найбільш вагомих аспектів зазначених характеристик. Але на нашу думку, такі визначення є перенасиченими інформацією та занадто деталізованими, що переобтяжує розуміння самої сутності.

Виділимо також іншу групу дослідників [21, 20, 24], які стверджують, що органічне сільське господарство – це практична реалізація основних положень концепції сталого розвитку. З позиції збалансованості розвитку найбільш вдалим є трактування Т. О. Чайки, згідно якого органічне сільськогосподарське виробництво «представляє собою цілісну багатофункціональну модель господарювання та виробництва органічної продукції, яка забезпечує збалансовану динамічну рівновагу між компонентами інтегрованої соціо-економіко-екологічної системи протягом визначеного проміжку часу з метою об'єднання економічного зростання та підвищення життєвого рівня з одночасним поліпшенням стану навколишнього середовища» [24].

У цілому у більшості досліджуваних праць органічне сільське господарство ґрунтується на принципах [19]: здоров'я, екології, справедливості та турботи. Деякі науковці вважають, що головний принцип органічного виробництва заключається в постулаті «ніякої шкоди», тобто головне – господарювати у згоді з Природою. Хоча, фактично такий підхід в органічному сільському господарстві аналогічний з агрохімічним: органіки також шукають усе можливі шляхи підвищення урожайності культур та продуктивності тваринництва, як і в агрохімії, тільки з одним обмеженням – ці шляхи повинні мати екологічну спрямованість [23].

Отже, органічне сільське господарство базується на агробіологічній концепції землеробства (рис. 1), яка узгоджується із законами Природи. Такий кругообіг є запорукою продовження життя на Землі [21], а тому і має бути покладений в основу господарювання.

Отже, основна ідея полягає у використанні саморегуляційних механізмів агроєкосистем, місцевих та отриманих на території господарства ресурсів,

управління екологічними та біологічними процесами і реакціями. Використання ж зовнішніх джерел енергії, як хімічних, так і органічних, обмежується, наскільки це можливо. Органічне землеробство, у першу чергу, спирається на збалансоване управління екосистемами, а не на залучення ресурсів ззовні [15].

Систематизуючи положення значної кількості згаданих вище праць, можемо стверджувати, що метою органічного землеробства є [10, 13, 15]:

- забезпечення балансу між продуктивністю агроценозу і деградацією навколишнього середовища із збереженням якнайвищої якості земель для майбутніх поколінь;
- оптимізація процесів охорони здоров'я та продуктивності взаємо-пов'язаних ланок «ланцюга життя» – ґрунту, рослини, тварини, людини;
- створення екосистем зі стійкою продуктивністю;
- оптимізація біологічної продуктивності та безпеки навколишнього середовища для здоров'я людей;
- покращення біологічної різноманітності в межах усієї системи;
- підвищення біологічної активності ґрунтів та підтримка їх здатності до самовідтворення;
- повторне використання відходів рослинництва та тваринництва з метою повернення в ґрунти поживних речовин, з метою зведення до мінімуму використання невідновлювальних природних ресурсів;
- ведення господарювання значною мірою на основі відновлювальних ресурсів в сільськогосподарських системах місцевого рівня;
- розвиток екологічно чистих методів використання ґрунтів, води, повітря, а також зведення до мінімуму всі форми забруднення, які обумовлені сільськогосподарською практикою;
- застосування до сільськогосподарських продуктів методів ретельної переробки задля дотримання їх екологічної безпеки та гарантії життєво важливих якостей на усіх стадіях виробництва.

Зазначимо, що в усьому світі, сьогодні, органічний сектор – це єдиний формально врегульований вид сільського господарства, який базується на інтегрованій сталості [12]. Найбільш досконало цілі багатофункціонального органічного сільського господарства відобразимо наступним чином (рис. 2).

Способи досягнення базових цілей органічного сільського господарства відомі з давніх часів й були визначені ще Г. Кантом (рис. 3).

Аналіз численних досліджень [2, 3, 4, 12, 24, 25, 27 – 29, 31] дозволив нам виділити спільні для них переваги органічного сільського господарства по відношенню до конвенційного, що дають можливість запобігти появі цілої низки екологічних, соціальних та економічних проблем, а також досягати наступних позитивних ефектів (табл. 1).

Отже, враховуючи ефективність від впровадження органічного господарювання, головним завданням на

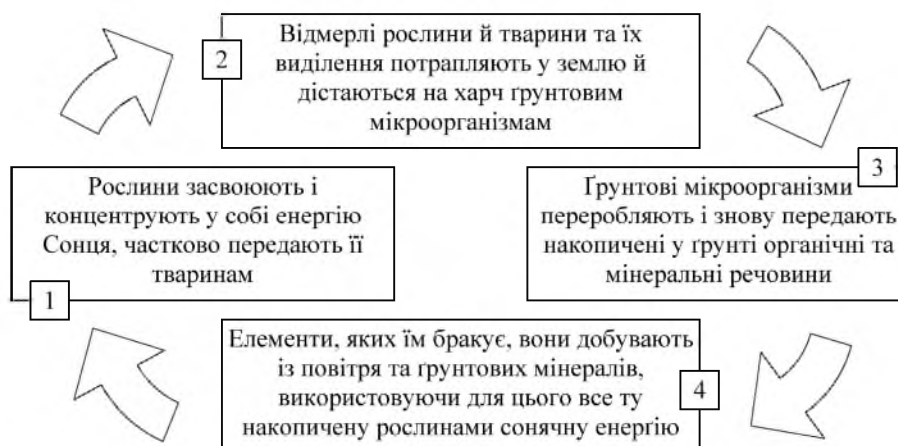

Рис. 1. Агробіологічна концепція землеробства: побудовано автором за [21]

Рис. 2. Місце органічного сільського господарства у системі багатофункціонального аграрного виробництва: опрацьовано на підставі [12]

Рис. 3. Способи досягнення основних цілей органічного землеробства (Г. Кант, 1980): опрацьовано на підставі [9, 24]

Переваги органічного сільського господарства	
Критерії	Переваги
екологічні	– зменшення рівня антропогенного навантаження на навколишнє середовище внаслідок ведення сільськогосподарської діяльності; – збереження та відновлення родючості сільськогосподарських ґрунтів; – запобігання деградації земель, кислотності та засоленості ґрунтів; – збереження біорізноманіття та генетичного банку рослин і тварин, відмова від домінування монокультур, природні умови утримання тварин; – активне використання сільськогосподарських генетичних ресурсів, враховуючи комах і мікроорганізми; – підвищення різноманітності дикої флори та фауни; – сприяння кращому поєднанню біотопів, прилеглих до сільськогосподарських угідь; – зниження ризику ерозії за рахунок збільшення кількості перегною, фізичної стійкості, здатності використовувати воду; – підвищення рівня біологічної активності, збільшення кількості біомаси, організація переробки поживних речовин, покращення структури ґрунту; – використання потенціалу симбіотичних процесів;

Таблиця 1

екологічні	<ul style="list-style-type: none"> – зниження залуження підземних та поверхневих вод за рахунок припинення використання синтетичних засобів захисту рослин; – очищення джерел питної води від токсичних хімікатів; – зниження рівня виливання азоту; – зниження викидів парникових газів, реактивних речовин; – підвищення показника секвестрації вуглекислого газу у ґрунті; – зниження показників використання прямої енергії (легкозаймисті речовини, мастильні матеріали) та непрямой енергії (добрива і пестициди) для органічної території; – підвищення ефективності використання енергії відповідно до кількості видобутого або виробленого продукту; – запобігання змінам клімату; – поєднання збереження біологічного різноманіття дикої природи, сільськогосподарського біорізноманіття та збереження ґрунтів;
економічні	<ul style="list-style-type: none"> – впровадження ресурсозберігаючих технологій та технічних засобів, зменшення енергоємності сільськогосподарського виробництва; – розвиток місцевих ринків органічної продукції шляхом створення малих фермерських господарств; – додатковий розвиток переробної сфери для виробленої органічної продукції; – сприяння розвитку сільського зеленого туризму на екологічно безпечних територіях; – незалежність від промислових хімікатів; – гармонійне поєднання галузей рослинництва і тваринництва; – істотне зниження виробничих витрат та залежності від зовнішнього фінансування (при середньо- та довгостроковому застосуванні); – підвищення урожайності (при довгостроковому застосуванні); – збільшення обсягів використання поновлювальних ресурсів; – підвищення якості та рівню конкурентоспроможності української сільськогосподарської продукції на вітчизняних та світових ринках;
соціальні	<ul style="list-style-type: none"> – збільшення середньої тривалості життя та покращення стану здоров'я населення; – підвищення рівня освіти сільського населення; – поліпшення добробуту населення шляхом диверсифікації діяльності, підвищення рівня зайнятості та розвитку сільських територій; – захист прав споживачів; – забезпечення інноваційності розвитку органічного сільськогосподарського виробництва; – формування екологічного іміджу та рейтингу України; – забезпечення продовольчої безпеки України. – збереження та підтримка дрібних господарств; – підвищення наукового та технологічного рівня аграрного сектору; – забезпечення населення високоякісними, екологічно чистими та безпечними сертифікованими органічними продуктами харчування, а також іншими товарами.

сьогодні є розвиток науково-технічного прогресу в аграрній галузі, а також розробка та реалізація механізмів впровадження його елементів, що в подальшому має змінити концепцію, покладену в основу екологічного сільського господарства.

Висновки. Аналіз сучасних світових та вітчизняних підходів до становлення й розвитку органічного сільського господарства дозволяє стверджувати про наявність стійкої тенденції до поглиблення та удосконалення трактування його сутності, поєднуючи при цьому цілі, методи, обмеження, технології, відповідний комплекс заходів, навіть стадії процесу виробництва та необхідність забезпечення населення якісними продуктами. Варто виділити два провідних підходи до його визначення: перший – включає комплекс базових понять, що характеризують та описують систему; другий – обумовлює лише сутність концепції, яка складає основу господарювання, а цілі, методи та принципи визначаються окремо.

Але найбільше визнання у міжнародному науковому співтоваристві отримало сьогодні трактування органічного сільського господарства як системи управління виробництвом, що забезпечує рівновагу між продуктивністю агроекосистеми і відновленням навколишнього середовища, а також забезпечує інтегровану сталість антропогенних екосистем у відповідності до концепції збалансованого розвитку.

Література

1. Берлач Н. А. Правове визначення органічного сільського господарства в Україні / Н. А. Берлач // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – 2009. – Вип. 46. – С. 225–230.
2. Воздействие на окружающую среду // Досьє FiBL. – 2006. – № 4. – С. 20.
3. Галяс А. Органічне агровиробництво: нові ринкові можливості та виклики для виробників зерна в Україні / А. Галяс, М. Капштик, Ю. Бакун. – Київ, 2008. – 71 с.
4. Грабак Н. Х. Екологічний напрям у землеробстві та його перспектива / Н. Х. Грабак // Наукові праці. Екологія. – 2011. – Випуск 140. Том 152. –

С. 20–25.

5. Заключний звіт «Розвиток органічного агровиробництва в Україні», [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bdmta.org.ua/ta/files/200909151711210.FinalReport%200727%20Ukr.doc>.
6. Закон України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» від 03.09.2013 року № 425-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/425-18>.
7. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» від 21.12.2010 року № 2818-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2818-17/page>.
8. Зінчук Т.О. Витоки та підходи до формування категоріального апарату «органічне виробництво»: європейський і світовий досвід / Т. О. Зінчук // Органічне виробництво і продовольча безпека. – Житомир : «Полісся», 2013. – С. 14–18.
9. Кант Г. Земледелие без плуга / Г. Кант. – М. : Колос, 1980. – 158 с.
10. Кодекс Алиментариус. Органические пищевые продукты / Пер. с англ.; ФАО, ВОЗ. – М. : Издательство «Весь Мир», 2006. – 72 с.
11. Кутаренко Н. Я. Проблема понятійно-змістового трактування сутності органічного агровиробництва / Н. Я. Кутаренко // Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного університету. Економічні науки. – 2014. – Вип. 27. – С. 391–397.
12. Можливості державної підтримки для розвитку органічного сільського господарства : Досвід інших країн / І. Урбан, Б. Хубер, К. Дитрова, Н. Прокопчук, Т. Айзерінг, Х. Віллер. – Київ, 2013. – 122 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukraine.fibl.org/fileadmin/documents-ukraine/Possibilities OfStateSupport.pdf>.
13. Основи біологічного та адаптивного землеробства : [навчальний посібник] / П. В. Писаренко, О. О. Горб, Т. В. Невмивака, Ю. С. Голік. – Полтава, 2009. – 312 с.
14. Офіційний сайт Agricultural Marketing Service [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ams.usda.gov>.
15. Офіційний сайт журналу «Organic ua» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://organic.ua/uk/organicworld/how-to-choose>.
16. Офіційний сайт Міжнародної Федерації органічного сільськогосподарського руху [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ifoam.bio/sites/default/files/page/files/foa_ukrainian.pdf.
17. Постанова комісії (ЄС) №889/2008 від 5 вересня 2008 р. Детальні правила щодо органічного виробництва, маркування і контролю для впровадження Постанови Ради (ЄС) №834/2007 стосовно органічного виробництва і маркування органічних продуктів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://organicstandard.com.ua/files/standards/ua/ec>.
18. Постанова Ради (ЄС) №834/2007 від 28 червня 2007 року стосовно органічного виробництва і маркування органічних продуктів, та скасування Постанови (ЄС) №2092/91 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://organicstandard.com.ua/files/standards/ua/ec>.
19. Принципы органического сельского хозяйства [Электронный ресурс]. –

Режим доступа : http://www.organic.com.ua/images/stories/Principes_russian.pdf.

20. Сокол Л. М. Екологічне (органічне) землеробство – складова сталого сільськогосподарства / Л. М. Сокол, Т. Р. Стефановська, В. В. Підліснюк // Екологічна безпека. – 2008. – № 3–4. – С. 102–109.

21. Соціально-етичні засади органічного землеробства / [Антонець С. С., Антоненко А. С., Лук'яненко Т. В., Писаренко В. М., Писаренко П. В., Писаренко В. В.] // Вісник Полтавської державної аграрної академії. – 2013. – № 2. – С. 7–9.

22. Становлення органічного сільськогосподарства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://organic.ua/uk/lib/magazine/18-xp/1853-stanovlennja-organichnogo-sil'skogo-gospodarstva>.

23. Тужилин С. Ю. Питання ґрунту, рослин, людини / С. Ю. Тужилин. – Иркутск: «Репроцентр А1», 2005. – 228 с. (Серія «Практическая биодинамика в Сибири»; кн. 2).

24. Чайка Т. О. Розвиток виробництва органічної продукції в аграрному секторі економіки України : монографія / Т. О. Чайка // під заг. редакцією д-ра економ. наук, проф. Н. М. Сиренко. – Донецьк : Вид-во «Ноулідж» (донецьке відділення), 2013. – 319 с.

25. Чайка Т. О. Перешкоди на шляху розвитку органічного сільськогосподарського виробництва / Т. О. Чайка // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2012. – Випуск 2. – С. 126–131.

26. Что такое Кодекс Алиментариус / Пер. с англ. – М. : Издательство «Весь Мир», 2006. – 40 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.codexalimentarius.org/about-codex/cht-takoe-kodeks-alimentarius/ru>.

27. Шевчук Г. М. Еколого-економічне обґрунтування органічного сільськогосподарського виробництва / Г. М. Шевчук // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – № 4, Т. I. – С. 241–251.

28. Шпак Г. М. Варіанти переходу господарств від традиційного до органічного землекористування / Г. М. Шпак // Органічне виробництво і продовольча безпека. – Житомир : Вид-во «Полісся», 2014. – С. 499–503.

29. Щербина С. В. Державне регулювання виробництва органічної агропродовольчої продукції в Україні / С. В. Щербина // Органічне виробництво і продовольча безпека. – Житомир : Вид-во «Полісся», 2014. – С. 427–431.

30. Що таке Кодекс Алиментариус? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://codex.co.ua/ukr/about/common>.

31. Якубів В. М. Розвиток органічного землеробства в Україні: екологічний та соціо-економічний ефекти / В. М. Якубів // Економіка АПК. – 2013. – № 11. – С. 27–32.

32. Report and recommendations on organic farming / prepared by USDA Study Team on Organic Farming. – Washington DC : USA, 1980. – 94 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nal.usda.gov/afsc/pubs/USDAOrgFarmRpt.pdf>.

33. Rowalska A. Jakość i konkurencyjność w rolnictwie ekologicznym / Aleksandra Rowalska. – Warszawa: Difin SA, 2010. – 295 с.

References

- Berlach, N.A. The legal definition of organic farming in Ukraine. State and Law. Legal and political science, 2009, Vol. 46, pp. 225–230 (in Ukrainian).
- Environmental Impact. FiBL Dossier, 2006, no. 4, p. 20 (in Russian).
- Halyas, A., Kapshtyk, M., Bakun, Y. (2008). Organic agricultural production: new market opportunities and challenges for producers of grain in Ukraine. Kyiv: CanEd International Inc. 2008, 71 p. (in Ukrainian).
- Hrabak, N. Kh. The environmental trend in agriculture and its prospect. Proceedings. Ecology, 2011, Vol. 152, no. 140, pp. 20–25 (in Ukrainian).
- The final report «Development of organic agricultural production in Ukraine». Accessed at <http://www.bdmta.org.ua/ta/files/200909151711210.FinalReport%200727%20Ukr.doc> (in Ukrainian).
- Law of Ukraine No 425-VII from 09.03.2013 «On the production and circulation of organic agricultural products and raw materials». Київ, 2013. 23 p. Accessed at <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/425-18> (in Ukrainian).
- Law of Ukraine No 2818-VI from 21.12.2010 «On basic principles (strategy) of the State Environmental Policy of Ukraine till 2020». Київ, 2010. 37 p. Accessed at <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2818-17/page> (in Ukrainian).
- Zinchuk, T.O. (2013). Origins and approaches to the formation of categorical apparatus «organic production»: the European and international experience. I Int. Scientific Conf. «Organic production and food security». Zhytomyr, 2013, pp. 14–18 (in Ukrainian).
- Kant, G. (1980). Arable farming without a plow. Moscow: Kolos, 1980. 158 p. (in Russian).
- Codex Alimentarius. Organically Produced Foods. Moscow: Isdatelstvo «VES MIR», 2006. 72 p. (in Russian).
- Kutarenko, N.Y. The problem of conceptual-semantic interpretation of the essence of organic agricultural production. Scientific herald of Bukovynskiy State Finance and Economics University. Economic Sciences, 2014, Vol. 27, pp. 391–397 (in Ukrainian).
- Urban, I., Huber, B., Dyrtova, K., Prokopchuk, N., Ayzerinh, T., Willer, H. (2013). The possibilities of state support for the development of organic agriculture: Experience of other countries. Kyiv, 2013. 122 p. Accessed at <http://www.ukraine.fibl.org/fileadmin/documents-ukraine/PossibilitiesOfStateSupport.pdf> (in Ukrainian).
- Pisarenko, P.V., Gorb, O.O., Nevmyvaka, T.V., Golik, Y.S. (2009). Principles of biological and adaptive agriculture. Poltava, 2009. 312 p. (in Ukrainian).
- The official website for Agricultural Marketing Service. Accessed at <http://www.ams.usda.gov> (in English).
- The official website of the Journal «Organic ua». Accessed at <http://organic.ua/uk/organicworld/how-to-choose> (in Ukrainian).
- The official website of the International Federation of Organic Agriculture Movements. Accessed at http://www.ifoam.bio/sites/default/files/page/files/doa_ukranian.pdf (in Ukrainian).
- Commission Regulation (EC) No 889/2008 of 5 September 2008 laying down detailed rules for the implementation of Council Regulation (EC) No 834/2007 on organic production and labelling of organic products with regard to organic production, labelling and control. Brussels, 2008. 140 p. Accessed at <http://organicstandard.com.ua/files/standards/ua/ec> (in Ukrainian).
- Council Regulation (EC) No 834/2007 of 28 June 2007 on organic production and labelling of organic products and repealing Regulation (EEC) No 2092/91. Luxembourg, 2007. 32 p. Accessed at <http://organicstandard.com.ua/files/standards/ua/ec> (in Ukrainian).
- Principles of organic farming. Accessed at http://www.organic.com.ua/images/stories/Principes_russian.pdf (in Russian).
- Sokol, L.N., Stefanovsky, T.R., Pidlisnyuk, V.V. (2008). Ecological (organic) agriculture – a component of sustainable agriculture. Environmental safety, 2008, no 3–4, pp. 102–109 (in Ukrainian).
- Antonets, S.S., Antonets, A.S., Lukyanenko, T.V., Pysarenko, V.M., Pysarenko, P.V. (2013). Social and ethical principles of organic farming. Vistnyk of Poltava State Agrarian Academy, 2013, no 2, pp. 7–9 (in Ukrainian).
- Formation of organic agriculture. Journal «Organic ua», 2010, no 03 (06). Accessed at <http://organic.ua/uk/lib/magazine/18-xp/1853-stanovlennja-organichnogo-sil'skogo-gospodarstva> (in Ukrainian).
- Tuzhilin, S.Y. (2005). Feeding of the soil, plants, human. Irkutsk: «Reprocentre» (Series «Practical biodynamics in Siberia», Vol. 2), 2005. 228 p. (in Russian).
- Chayka, T.O., Sirenko, N.M. (2013). The development of organic production in the agricultural sector of Ukraine. Donetsk: Izd «Noulidzh», 2013. 319 p. (in Ukrainian).
- Chayka, T.O. The obstacles to the development of organic agriculture. Vistnyk of Agricultural Science of the Black Sea region, 2012, Issue 2, pp. 126–131 (in Ukrainian).
- Understanding the Codex Alimentarius. Moscow: Isdatelstvo «VES MIR», 2006. 40 p. Accessed at <http://www.codexalimentarius.org/about-codex/cht-takoe-kodeks-alimentarius/ru> (in Russian).
- Shevchuk, G.M. Ecological and economic assessment of organic agricultural production. Marketing and management innovation, 2011. no 4, Vol. 1, pp. 241–251 (in Ukrainian).
- Shpak, G.M. (2013). Options for the transition from traditional farms to organic agriculture. II Int. Scientific Conf. «Organic production and food security». Zhytomyr, 2014, pp. 499–503 (in Ukrainian).
- Shcherbina, S.V. (2014). State regulation of organic agri-food products in Ukraine. II Int. Scientific Conf. «Organic production and food security». Zhytomyr, 2014, pp. 427–431 (in Ukrainian).
- Understanding the Codex Alimentarius. Accessed at <http://codex.co.ua/ukr/about/common> (in Ukrainian).
- Jakub, V.M. The development of organic farming in Ukraine: ecological and socioeconomic effects. Economics APC, 2013, no 11, pp. 27–32 (in Ukrainian).
- USDA Study Team on Organic Farming (1980). Report and recommendations on organic farming. Washington DC : USA, 1980. 94 p. Accessed at <http://www.nal.usda.gov/afsc/pubs/USDAOrgFarmRpt.pdf> (in English).
- Rowalska, A. (2010) The quality and competitiveness in ecological agriculture. Warszawa: Difin SA, 2010. 295 p. (in Polish).

Уманський національний університет садівництва є членом міжнародної організації університетів Magna Charta Observatory (Велика хартія університетів), яка має свій офіс у найстарішому навчальному закладі світу – Болонському університеті (Італія), та повноправним членом Міжнародної асоціації наукового садівництва (ISHS) (м. Левен, Бельгія).